З усіх усюд, де тільки за цілий день випадало бувати хлопцеві його віку, Блажчук неодмінно щось притягував додому. Коли ввечері повертався від череди з поля, ніс у кишені якщо не патрони, то бодай вистріляні гільзи. Ось ви пройдете через соняшниковий клин, який уже розцвів тисячами золоторотих усмішок, виї гссеге звідти хіба що дух мишійки, а Блажчук знайде якусь воєнну цяцьку. Хтось інший промине сільське кладовище, сумно споглянувши сірі камінні надгробки, а Блажчук і тут, поміж могил, спроможеться на знахідку, і буде ця знахідка не зірваною суницею чи черешнею, а знову ж таки гільзою, капсулем, затвором від гвинтівки.

Наче все те грізне причандалля саме лягало під ноги, щоб підібрав.

Матері було з ним мороки. Спочатку знаходила тол, динаміт, порох, ракетні патрони скрізь, куди тільки простягала руку. Чи біля печі, коли діставала паливо, чи на миснику поміж посуду, чи десь у баняку, в горщику. Сварячись, злостячись, мати брала те лихе добро, нанесене в хату, й викидала в бур'яни або ж заривала в землю, щоб уже ніхто не міг знайти. Але, диво дивне, тих цяцьок не меншало, вони плавом пливли в їхню хату не тільки з села, а й з околиць, із полів, бо синові скрізь випадало бити ноги.

Потім, утямивши, мабуть, що в хаті ховати не варто, бо мати однаково Познаходить і повикидає, Юрко додумався ховати під стріхою, або ж запихав ца горищі під сніпки. Так само за схованку правили йому погрібник і хлів.

Мати стяглась на кабанчика, щоб згодом завелося своє сало. Біля кабанчика ходили обоє, пораючи, годуючи. І як же одного разу перелякалась мати, коли, чистячи гній від поросяти, знайшла в гною німецьку гранату! Не так, либонь, за своє життя злякалась чи синове, як за кабанчика, на якого стільки стратилась, так раділа, доглядаючи!

— Вкоротиш собі віку, лобуряко! — била в сінях так, що долоня пашіла. Хай би собі, а то ж і кабанчикові, сохрани господь!

Била б, здається, іще дужче, якби довідалась якимось духом, що син не тільки ховав оту хоробу по всіх усюдах, а й ходив зі зброєю.

Як пастух збирається до череди? Нарихтує в торбу цілушку чи добрячу скибку хліба, покладе цибулину, дрібок солі в ганчірочці, пелюстинку старого сала виканючить у матері, пляшку молока націдить із глечика.

А Блажчук, збираючись до череди, бере тільки порожню торбу. І коли мати не дивиться, покрадьки дістає ребристу фанату зі стріхи, миттю ховає в торбу на самісіньке дно, ще й жмуток трави покладе, обтушкує фанату. Так і нестиме за село, а вже десь у полі покладе за пазуху.

Своєї корови чи телиці нема, то він доглядає людський товар.

Біля колгоспної комори вже пасеться по ранковій росі кілька корівчин. Жінки поспинялись під полущеною стіною на сонечку, переступають босими ногами, щоб стати на сухіше й тепліше. Сонце зводиться над селом червонолице, чисте, й воно чомусь уявляється Бл ажчукові каскою червоного солдата. Блажчук несе в руці довгого гарапника, і той гарапник ніколи не мовчить. Зараз виляскує по мокрій траві так лунко, наче гримить рушничний постріл.

Вогка, набубнявіла сириця під замашним ударом кришить будяки, лободу, шпориш перерізає, мов блискавка. Й під тим гарапниковим ударом-пострілом діамантові роси розбиваються на міріади найдрібніших спалахів, срібло краплин розпадається на порохно, й так само ранкова тиша ламається на друзки, мов од вибуху.

Далеко чути, що йде чередник

Жінки біля комори, почувши його постріли, займають корівчин на вигоні, попасом женуть назустріч.

— Драстуйте, дівчата! — здоровкається Блажчук із жінками.

Блажчук жене сухоребру худібчину, а жінки якийсь час дивляться, як віддаляється чередник, схожий у пілотці і в галіфе на молоденького солдатика. Ото якби рушницю в руки замість гарапника!

Поки вибереться за село, ще хтось випустить до череди телицю, хтось корівчину. А також встромлять до торби печену картоплю, варене яйце, шматок підпалка. Й добре, коли підпалок теплий — Блажчук ламає по крихті, їсть, і, дивись, на околиці вже й утеребив усього. А то й злупив яєчко варене.

Отже, ситий, а ситому завжди веселіше, ніж голодному. Та й замашна німецька фаната в торбі, з фанатою й зовсім надійно.

Коли, трапляється, не прихопить із собої ніякої зброї, тоді пасе худобу ближче до села, на торфовиську чи за вільшиною. А сьогодні, звісно, пожене до лісу, куди пригонять пасти своїх корів пастухи з Радавки, сусіднього села.

Поле від лісу давно не оралось, поросло падалицею жита й пшениці, де-не-де сміються розквітлі соняшники, порозростались кущі вівса. Можна надибати стручки молоденького гороху, щоб підкріпитись, коли спорожніє в торбі. Ієн стримить крило збитого німецького літака, на крилі статечно стоїть чорна ворона. Цвітуть ріпак, суріпка, конюшина, ось гніздечко братиків. І жайворонки... Жайворонків стільки, що повітря видається лунким од їхнього співу, як невгамовний дзвін. Як дзвін, у якому на тисячу ладів озиваються тисячі калаталець, маленьких билець, срібних язичків!

Юрко зі своєю худобою не перший на пасовиську, тут уже є кількоро пастухів із їхнього ж таки села. Назбирають сухого бадилля та кізяків і, добувши вогонь з допомогою кресала, кременя та трута, розкладають багаття. Бліді пасма полум'я видаються невидимими серед сонячного дня, вогонь зовсім не страшний— він такий ласкавий, приручений! Хлопці жбурляють у багаття патрони і, кинувшись урозтіч та попадавши в траву, слухають, як патрони рвуться від жару, шматуючи на клапті бліде тіло вогню; яку боки розлітаються попіл, вугляки, надсмалене бадилля.

Одна-друга корова задере морду, послухає — й пасеться далі. І жайворонки не стомлюються гриміти над полем.

Повикидали у вогонь усі патрони, спалили тол, спалили червоний, рудий та чорний порох, схожий на довгі локшини,— й тут хтось кричить:

— Лис!

Де лис, де? Зриваються на рівні, очі їхні горять квітками будяків, уже ген-ген, у білому морі ромашок, побачили вогнистого лиса, що неквапливо плив собі по яскравому шумовинню,— і вже наче вітром підхопило їхню зграйку. Гайнули до лиса, наче той тільки й чекав, щоб його зловлено в якихось десятеро жадібних рук! Уже пірнув у бур'яни, а вони ще бігли галасвіта, як раптом, задихані, розчервонілі, поспинялись.

Поспинялись, бо під горбочком, біля самого лісу, пасли худобу радавські пастухи. Вони, мабуть, помітили появу чере-пашинецьких, із якими завжди билися з незрозумілої причини, і їх, здається, нині менше, бо посхоплювались і, не займаючи своєї худоби, побігли до лісу. Заохочені, підбадьорені тією втечею, черепашинецькі кинулися слідом, вигукуючи якісь дикі бойові кличі, проскочили біля чужого вогнища, де в поспіху несподіваного відступу зоставлено торбинки з обідом та з підвечірком, і вже їхні войовничі постаті сягнули узлісся, зникли між деревами.

Блажчук біг разом із усіма, кричав щось погрозливе, та і іеподалік чужого багаття раптом спинився. За шипшиновим кущем, навіщось затуливши вуха пальцями, сиділа дівчина-чередниця у великій—мабуть, із материної голови — хустині й дивилась із-за розквітлої шипшини дикими очима, схожими чистою рожевою ясою на шипшинові пелюстки.

— Тікай! — не своїм голосом закричав Блажчук

Той крик каменем упав на гострі плечі в чоловічому піджаці, й плечі здригнулись. Юрко шарпнув дівчину за лікоть — і тоді нона розняла руки, якими щось пригортала до грудей, і з-під і юли піджака випала сорока.

Поява сороки була така несподівана, що Блажчук забув тусати й шарпати дівчину. Сорока не злякалась, не зірвалась, і іе полетіла, безпорадно завмерши біля зазеленених дівочих колін. Хлопець поспішливо лапнув сороку долонею, щоб не нтекла, проте, здається, птаха й не збиралася тікати.

— Та вона зв'язана!—здогадався, відчувши під пальцями вузли мотузочків, якими сплутано сорочі лапи та крила. Й умить розсердився: — Нащо зловили? Нащо знущаєтесь?

Дівчина, сидячи навпочіпки, сяяла шипшиновими пелюстками очей.

— Це хлопці, а не я,— майже прошепотіла вона.

— Радавські всі однакові, — буркнув Блажчук, намагаючись розплутати міцні гудзи. І запитав:— Ти хто?

— Я — Варка.

— Варка? Хіба ти стара, що звешся Варкою?

— Ва-а-арка-а...— з відчуттям непевної провини мовила дівчина.

Зрештою Юрко розплутав вузли, з досадою відкинув мотузок і відпустив сороку:

— Ну, лети!

Сорока сиділа під кущиком пирію і не рухалась, наче їй і іідтято крила.

— Отак і пропаде! — дорікнув Блажчук.

— Полетить! — відказала дівчина.— Трохи оклигає після пут — і полетить.

Узяла сороку до рук, притулила до грудей, дал і до обличчя, поворушила їй одне крило, друге. Підкинула догори — й сорока, припадаючи до землі, важко полетіла до лісу, скоро й зі іикла в гущавині.

І наче за її сигналом із лісу вискочила зграйка черепашине-цьких чередників, а невдовзі слідом за ними появились радав-ські. Тепер уже радавські щось кричали войовниче, розмахуючи дрючками, бо сила була на їхньому боці, й вона, ця сила, легким чвалом посувалась на гнідому коні, мала чоловічі вуса, сорочка розхристалась на грудях, волоття кукурудзяного чуба розвівалось од вітру.

— Я вам покажу битись! — кричав гнівний голос— Я вас навчу миритись.

— Тікай! —шепнула дівчина.— Це наш, дядько Данило.

Не чуючи під собою ніг, Блажчук разом із своїми чередниками біг через бур'яни, через будяки, й кожної миті здавалось, що ось-ось над вухом захропе гнідий кінь, ось-ось почується виляск батога, який опереже плечі, спину, обпече болем.

І вже коли схопив свою торбу, і вже коли ген скільки відбіг од своєї череди, згадав за гранату. Згадав за гранату — і став мов укопаний. Повернулась відвага, чекав на радавських нападників. Ось нехай тільки покажуться, ось нехай тільки підійдуть! Пальці тримали нагріту від сонця, ребристу грудку гранати, якою він захищатиметься, і Юркові хотілося сміятись від радості... Шкода, що радавські зостались біля своєї худоби, шкода, що й дядько Данило лишився в їхньому гурті, а то б начувались!..

Увечері череда вертає з поля в село.

Блажчук заходить по черзі вечеряти до тих, кому пасе корову чи телицю. Позавчора вечеряв у тітки Васил ихи гарячим кулешем, додому ж приніс від неї молока в глечику; вчора вечеряв у тітки Марійки — варениками з картоплею пригощала, додому теж вділила вареників у риночці й шкварочок кинула, то мати після ланки смакувала й нахвалитись не могла.

Сьогодні жене телицю прямо на обійстя до Одарки Кужільної. Хазайновито відчиняє ворота, заводить телицю в хлів, прив'язує до жолоба, а тоді вже простує до хати і, рипнувши дверима, зупиняється в порозі.

В хаті півсутінок, тхне глиняною долівкою, недавно змащеною свіженькими кінськими кізяками. Самої Одарки нема, ще не вернулася з ланки, з буряків, а є стара Одарчина мати, сидить на покуті, блимає порохнявими світлячками очей.

— Телицю пригнав,— похмуро каже Блажчук Баба чує чи не чує, тільки ж не озивається.

Оглухла чи заснула? Бовдур бовдуром, хоч би блимнула, а то й не скліпне.

— Напаслись добре, ситі, от і самому кортить щось покласти на зуб.

— Га?—озивається баба.— Сиджу, мов камінь, Одарки з поля і іема, я тієї телиці й не здужаю попорати, в печі не палено, що ж тобі дати, дитино...

Баба бідкається, тепер тільки сама себе здатна переслухати. То Блажчук перебиває:

— Сало старе в коморі є, внесіть, я цибулі нарву на грядці.

За якийсь час кусає сало до хліба, на повний рот запихається цибулею й незле думає про бабу: "Стара вже, мов пень, як сяде — то й сидить, як забалакає — не спиниш, як заплаче — н три ручаї".

— А чий ти будеш? — питає, коли, повечерявши, чередник іде до порога.— Мотрин?

"От чудна! Таж минулого разу вже казав, що Танасьчин!" І каже:

— Гордіїв!

— І Гордій не вернувся, царство йому небесне,— шамкотить старенька.— І наш Оникій не прийшов, і ніхто на нашому кутку не вернувся.

Й стара поіменно перелічує всіх тих на їхньому кутку, хто не вернувся з фронту. Чередник уже за порогом, уже за воротьми, а вона чи похмурим стінам, чи глухим одвіркам, чи важкому сволоку на стелі розказує, зітхає, жалісливо крутить головою...

Вже наступного ранку, йдучи до череди, Блажчук бере з собою не гранату, а німецький пістолет, де в барабані лежать патрони, мов жолуді. И ховає не до торби, а кладе за пазуху, з холоднуватим острахом відчуваючи біля живота тверду вагу. Знає, що зі зброєю треба ховатись, бо може відібрати чи здоровий парубок, чи голова сільради, або з учителів хтось. Але не /(уже й побоюється: відберуть — то відберуть, кара не страшна, а зброї в нього вистачить, скрізь наховано.

Наховано стільки, що хоч завтра пішов би в партизани, якби війна не відкотилась так далеко!

Лунко стріляючи сирицевим гарапником, іде до вигону, й від тих ляскучих ударів никне стята кропива, в'яне зрубана щириця, на мерехтливе порохно розпадається густа роса. Звуки линуть, мов постріли, й далеко чути, що йде чередник

Жінки, що пригнали свій товар до колгоспної комори, займають черідку, женуть назустріч чередникові, й кожна тицяє до його порожньої торби чи свіженьких дерунів, чи остюкувату пампушку, чи буряка печеного, а та пляшку молока тицьнула. Поки вибереться з худобою за околицю — торба надме боки, приємно обтяжує плече.

Пасучи череду під лісом, хлопці затівають балачку про те, хто й до кого пристав у прийми. Говорять і про їхню сільську лавочницю, себто продавщицю з лавки, Мотрю Відірвикожу-ха, до якої вже кількоро приставало в прийми. Пристануть, але не тримаються чомусь. Хто саме? Ну, кривенький дядько із сусіднього села, потім подейкували, що в нього своїх троє дітей, а він додумався ходити по чужих селах та приставати в прийми — сьогодні до одної, завтра вже до другої. Минулої

зими підночовував у Мотрі вчитель фізкультури, та чи сільрада, чи районний інспектор силоміць вернули його до своєї ж таки жінки.

Блажчук вказав на одного з чередників, що сидів у їхньому гурті:

— Мати говорила, що й Васько набивався в прийми до Мотрі. Мовляв, як вона в лавці робить, то за нею не пропадеш — і крам водиться, і галоїді, і цвяхи...

Васько собою непоказний, не вдався ні ростом, ні силою. Не так ходив, як перекочувався на вигнутих, мов обіддя, ногах. Куштратий, синьоокий, з тонкими губами-пиріїнками, був схожий на дитину, що передчасно постаріла.

— Чи я набивався? — заперечив Васько.— Вона сама сказала...

— Сама? — здивувались чередники.— Розкажи! Васько, ні разу не всміхнувшись похмурим лицем, розказував:

— Пригнав телицю з поля, Мотря кличе вечеряти. І воду сама зливала, як я руки мив, і чистого рушника дала зі скрині. Бачу, плаття на ній трофейне, німецьке, і великі ковтки у вухах, вона ті ковтки виміняла на ярмарку за курячі яйця. І ще намисто почепила на шию. Ну, думаю, когось чекає в гості. Сів за стіл, а на столі варена картопля парує, куряча смаженя пахне, і пляшка горілки стоїть. Мотря отак біля мене сідає на ослоні, наливає горілки в дві чарки — собі й мені. Спершу сама випила, а я вже за нею перехилив...

— Ну, ну! — підохочують нетерплячі чередники.

— Ще випив і захмелів, сиджу і їм гарячу смаженю з картоп-лею. А потім хочу звестися з-за столу, а ноги віднялись, мов дерев'яні. В голові шумить, а через той шум чую, що Мотря каже лишатись у неї на ніч, бо,

мовляв, ще звалюся десь у рів. І ліжко і юстелила, й подушки дві поклала.

— Ну, ну...

— Заснув — і незчувся. Вночі прокидаюсь, лап рукою, лап — хтось лежить біля мене, дихає, я й злякався, бо ніяк згадати і іе годен, куди втрапив. Перегодя розвиднілось, що в Мотрі вечеряв, що спати вклала у своїй хаті, що оце сама лежить зі мною.

— А далі що?

— Знайшов свої штани й сорочку — і гайда з хати.

— Отак приставав у прийми? — не вірять.

— Хіба я приставав? Споїла, а потім спати вклала! Через тиждень знову телицю пригнав їй додому, то Мотря навіть на подвір'я не пустила.

— Знову тобі закортіло курячої смажені!—реготали черед-пики.

Десь уже в сизе надвечір'я чи чемериці об'їлась, чи сказилася ряба корівчина, надумала перти від череди в поля. Блажчукки-і іувся слідом завертати, а ряба як затялась — тікати, і край.

— Застрелю! — кричав оскаженілий пастух, згадавши про пістолет, захований за пазуху. Дістав зброю і біг за коровою, і іаче в атаку.— Стій, гаде фашистський, бо розстріляю! Стій, поліцайська морда!

Ряба "поліцайська морда" заспокоїлась тільки на радав-ському полі, неподалік від чужої худоби. Скубла пашу, й здухи її ходили ходором.

Під хвилею зеленого жита сиділа Варка, полуднаючи. Зодягнута в той самий чоловічий піджак, що і вчора, й так само закутана материнською хусткою. Побачивши зброю в хлоп'ячих руках, завмерла від цікавого остраху.

— Справжній? — спитала Варка.— Стріляє?

— Німецький,— не без гордості відказав Блажчук, ховаючи зброю за пазуху.

— Знайшов?

— Маю повний арсенал,— загадково мовив.

— І не боїшся носити?

Свген Гуцало

— А чого боятись? Я вмію стріляти.

Погомоніли про випадки, до яких спричинилася зброя. Недавно радавські хлопці подались до кар'єру, де був склад усяких набоїв, грались там із міною чи з бомбою,— порвало трьох, а четвертого осліпило на двоє очей. А хіба в Заливанщині колгоспний віл не підірвався в борозні, коли орав у плузі? Або ось їхня черепашинецька молодиця пішла в глиняники брати глину, копала заступом і, видно, щось викопала, бо гуркнуло, присипало молодицю глиною, поки прибігли, поки відкопали — вже не дихала.

— А я знаю, де в лісі гніздо отієї сороки,— мовила Варка. І, лишивши худобу, подались у ліс поглянути на гніздо.

— Хочеш вистрелити з пістолета? — запитав Блажчук на лісовій галяві, де в траві червоніли достиглі суниці. Дістав зброю із-за пазухи і, примруживши око, прицілився в стовбур кремезного дуба. Дівчина, чекаючи пострілу, насторожилась, проте хлопець опустив руку зі зброєю.

— А нащо стріляти? — спитала вона.

— Щоб ніхто не нападав. Щоб захищатись.

Варка взяла пістолет, потримала на долоні й віддала назад.

— Не хочеш? — не повірив Юрко.— Ось так!

Хлопець опустився на коліно, прицілився в дуба й вигукнув:

— По німецьких загарбниках — вогонь!

Гримнув постріл. Блажчук стрімголов ринувся в кущі, наче прагнув наздогнати напасника-втікача, й закричав-.

— Не втечеш!

Й знову пролунав звук пострілу.

Коли за якусь хвилю Блажчук повернувся на галяву, його обличчя світилось щастям.

— Хочеш спробувати? — знову запитав, простягаючи зброю. І показав пальцем перед собою:— Ген стоїть Гітлер, убий його!

В надвечірньому лісі співали пташки, стелились тіні від стовбурів дерев. Дівчина засміялась і, вдаючи, що повірила почутому, обачно взяла зброю.

— Отам Гітлер, за бузиною?

— Еге, за кущем бузини, ховається в кропиві. Стріляй, щоб не втік. Ось так цільсяя, ось так натискай… Тільки хутчій, щоб не втік!

Варка заплющилась, натисла гачок — і, коли в руці грим-і іуло, сахнулась постаттю назад.

— Ура! — закричав Блажчук, кидаючись до куща бузини.— Вбила, вбила!

В нападі дикої радості обоє тупцялись по високій траві, толочили кропиву, наче й справді товклись ногами на трупі і існависного ворога.

— Отак здихай, навіть заривати в землю не будемо!

— Хай тебе черви сточать, хай ти зогниєш без сліду!

Вірячи, що розправилися з ворогом, вони трохи заспокоїтись і лише тоді згадали за сорочаче гніздо, яке хотіли подивитись.

— Хай уже завтра!—схаменулась дівчина.— Смеркає, пора гнати худобу в село.

Зблякла сонячна повінь затопила ліс, що дихав вечірньою 11 рохолодою, й через хвилі цієї повені чередники заквапились до худоби…

Коли вночі Юрко переступив хатній поріг, то мати на нього чекала лиха, наче грозова хмара. Вироблена в ланці, тінню чов-і іила на лежанці й жебоніла тихим голосом польової бадилини, якою колише вітер:

— І де ти взявся на мою голову такий душогуб? І справді заповзявся мене разом із собою звести зі світу? Пішла я до гнізда курячого, дай, думаю, заберу яйця, бо кілька день не навідувалась, а зозуляста ж добре несеться, чубарочка теж сокоче з ранку до вечора. Беру яйце, аж чую, щось там у гнізді, під соломою, лежить. Мацаю — дві гранати підмощено, хай тобі трясця.

Блажчук мовчки роздягається й мимо матері проворно дереться на піч.

— Хіба в Заливанщині не було, що жінка випалила в лежанці не соломою чи картоплинням, а якимись патронами? Хтось заховав у купу палива чи, може, навмисне в лежанку наклав, ось вона й розвела вогонь, готувала їсти. Діти її в городі порались, копали чи садили, тут у хаті й почало стріляти і рватись, діти бігом до хати, вскакують, бачать: лежить їхня мати в крові на долівці, а лежанку геть поруйнувало. Отак зготувала їсти...

Мати квилить, бідкається, зітхає. Блажчук, винуватий, лежить мовчки, міркує щось і геть перегодя озивається:

— Мамо, то, може, мені в прийми пристати? Не озивається мати. Почула чи не почула?

— До кого ж ти мітиш у прийми?— невдовзі долинає з лежанки.

— Чи я знаю?

— А не знаєш, то чого кажеш?

— Говорять, начебто Мотря Відірвикожуха приймає до себе.

— Як приймає?

— Ну, сьогодні одного, а завтра другого.

— То ти теж такий, щоб пристати на один день? — сердиться мати.— Замолодий ти для Мотрі, а Мотря застара для тебе.

— Потім можна б молодшу нагледіти,— розсудливо міркує син. І додає згодом:—А на осінь пішов би в колгосп до биків чи до коней.

— До школи б тобі, далі вчитись треба...

— Та вже хай моя школа біля землі буде.

— Таке говориш... Якби вернувся батько й почув — ременя не пошкодував би.

Але батько не вернувся з фронту й не почує, десь і ремінь його солдатський зотліває без діла в братській могилі...

Ранок, мати збирається в ланку на буряки, закутується білою хустиною по самісінькі очі барвінкові, щоб сонце не насмажило голову.

— Дивися ж,— наказує,— не тягни додому ніякого залізяччя.— І, подобрішавши поглядом, сміється:— Бач, у прийми надумався до Мотрі Відірвикожуха!

— А що?— поважно мовить син.— Менше клопоту вам було б... Ще ви, мамо, не старі, знайшли б якогось дядька, щоб помагав... Знайдете, як я відділюсь.

— Чи мені дядьки чужі потрібні?

— Діло хазяйське,— розсудливо міркує син.

Крадькома від матері сховавши за пазуху німецький пістолет, Блажчук іде на вигін до худоби. Лунко гримить гарапник, розсікаючи кропиву, блекоту, щирицю, збиваючи з листя краплисті вихори свіжої роси. Гарапник попереджає про наближення пастуха, й жінки біля комори вже починають назустріч йому займати череду. До порожньої торби тицяють хто що — і пиріжок, і цілушку хліба, й варене яйце. А тітка Македониха, стрівши біля свого обійстя, простягає згорток:

— Штани візьми... Лишилися з мого Кирила. Вже не вернеться, то, хлопче, доношуй за нього, бо саме рам'я на тобі... Либонь, доводиться багато побігати за рябою?.. Скажена...

— А не великі?— щасливий, бере штани.— Здається, великі.

— Хіба не виростеш? Рости й носи на здоров'я, бо нема тобі в чому й парубкувати. В таких штанях хоч ниньки гайда и приймаки.

Дивина, й тітка Македониха теж говорить за прийми!

Жене худобу в поле, а весь час думає про ті штани, більш ні про що! В полі пірнає в будяки і, зігнувшися, стягує з себе старі, подерті, натомість зодягає подаровані штани — й тоне, бо сягають мало не до вух. Підкочує холоші, підперізується паском І, сховавши стару вдягачку до торби, вибігає на шлях.

До самого пасовиська хлопці тільки й балакають про ту і іссподівану обнову.

Ген і ліс темніє, ген і крило збитого німецького літака стримить. Сьогодні хлопцям теж кортить розкласти вогнище, бо дехто прихопив із

собою патронів та капсулів, то чом не постріляти. Худоба розбродиться пасовиськом, і в цей час рябу, иидно, кусає якийсь ґедзь, бо трубою задерла хвоста, бо круті роги наставила проти польового вітерцю — і вже, дивись, по-тюпачила до лісу, вже погримкотіла ратицями.

Блажчук, полишивши чередників, погнався слідом. Та й чом би не погнатись, коли за норовливу рябу свою подарувала тітка Македониха штани вбитого на фронті чоловіка.

Ряба, як і вчора, добігши до радавської худоби, нагнула морду й стала скубти траву.

— Ох ти ж, фашистська окупантка!—вилаявся Юрко.— Ану гайда назад!

Радавські пастухи, помітивши чужого, позводились назустріч. Хтось узяв батога, хтось підняв дрючка з землі. Були і юхмурі й недобрі. Тоді Блажчук зупинився й сягнув рукою за пазуху Радавські застерегли той рух і позастигали в очікувальних позах.

Блажчук і далі погрозливо тримав руку за пазухою, ладний у будь-яку хвилю вихопити пістолет. Розхристаний,уширочезних 11 ітанях, з рішучим виразом на смаглому, татаркуватому обличчі, ні 11 пробуджував страх. Якби злякався, якби кинувся навтікача — < > годі б радавські відчули свою силу, свою зверхність.

Атак погрозливо стояли — черідка радавських проти одного череп ашинецького.

Й тут на узліссі показався гнідий кінь, верхи на коні їхала Парка. Враз ударила босими ногами гнідого коня в боки, ще иіддалік закричала:

— Не треба! Не треба!

Мабуть, вона теж побачила, що Блажчук засунув руку за пазуху, і зрозуміла, що означає той рух. Дівчина злякалась так, наче на пасовиську вже когось убито, наче вона спізнилась відвести марно пролляту кров.

Сьогодні була без материнської хустки, і світлі її коси скидались на шовковисту, добре витіпану на терниці конопляну пачіску.

— Не бийтеся! — закричала, зупиняючи коня.

— Ніхто не б'ється,— мовив заспокоєний Блажчук, повільно виймаючи руку з-за пазухи.

Радавські, помітивши, що рука порожня, нехотя повсідались долу, поглипуючи спідлоба.

—Дай проїхатись верхи! — мовив Блажчук, кладучи долоню на кінську шию.

— Сідай,— згодилась Варка й посунулась по спині вперед.

За якусь мить хлопець уже сидів у неї за плечима. Кінь переступив із ноги на ногу, й Блажчук лівою рукою обхопив дівчину у стані. Радавські чередники як зачаровані дивились на них.

— Не зваліться в гречку! — крикнув один із них. Радавські чередники зареготали, проте Блажчук не почув

їхнього сміху, бо кінь перейшов на рись, і вони вже скакали до лісу. Варчине ясне волосся світилось, мерехтіло, лоскотало то ніс, то щоку, то чоло, й хлопець мимоволі раз у раз відводив голову.

— В тебе є батько? — у біле, наче капустяний листочок, вухо запитав Блажчук.

— Нема!—гукнула дівчина в ліс, що вже обступав їх обіруч.

— Аде?

— Не вернувся з фронту! Мати є, Дуся...

— А приймака тримаєте?

— Нащо той приймак здався,— відказала дівчина. Й запитала: — Ти хотів стріляти?

— В кого?

— У наших, у радавських.

— Хай би тільки спробували зачепити!

— Тепер вони мені за тебе й ногою не дадуть ступити! Сміятимуться... Вони ж не знають, що ти міг постріляти їх!

— Скажи, що нехай тільки зачеплять!

Кінь моторно ступав поміж дубами, тут ще стриміли з землі кілки, жердини, до яких прив'язано колючий дріт. Блажчук усміхнувся, згадавши вчорашню з матір'ю розмову про те, що приставатиме в прийми до Мотрі Відірвикожуха. Нічна балачка видалась така несправжня! Попереду, низько над кущами, пролетіла сорока і, всівшись на осиці, застрекотала застережливо.

— Мабуть, твоя сорока! — озвалась Варка.

— Ага, впізнала нас обох. Де ж її гніздо? Кажуть, сороки мо-жугь украсти в людей монети, годинники, дзеркальця й сховати її своїх гніздах. Вони люблять, коли блищить.

— Хочеш перевірити її гніздо? Чи нема там золота?

— Золота, може, й не наносила, зате на цьому руйновиську якусь цяцьку знайшла.

— Давай звернемо зі стежки, поїдемо навпрошки. Гнідий кінь ступав поміж дубів, і хлопець із дівчиною раз

у раз нахиляли голови та відводили руками гілля. На землі валялися дріт, усіляке залізяччя, патрони, проте їм було нітрохи і іе страшно, бо сиділи верхи на коні. Тут, де ще недавно німці боронилися в своїх укріпленнях, так більше й не ступала людська нога.

Знову озвалася сорока — вона, видно, супроводжувала вершників у їхньому поході через ліс до свого гнізда.

— Хоче обманути нас, одвести вбік,— мовила Варка,— та не вдасться.

Під розложистим гіллям береста кінь спинився, прядучи вухами й роздутими ніздрями принюхуючись до якихось запахів, що, мабуть, линули з кущів горішини.

— Та не бійся!—в один голос мовили Блажчук і Варка й водночас ударили босими п'ятами в кінські боки.

— Славно яку лісі,— тихо сказала дівчина.— Це б черешень нарвати.

— Славно,— згодився хлопець — Чуєш, як співає горлиця?

— Ні, одуд!

— І зовсім не одуд, не тямиш ти в пташиному співі.

— Прийдемо завтра сюди з хлопцями — от назбираємо зброї!

— Хіба зброєю будеш ситий?

Кінь обминув горішину, сорока застрекотала поряд, барвиста бабка — зовсім близько, можна б і рукою дістати! — сіла на мережане листя папороті, й Блажчук, обома руками втримуючи Варку, задивився на мерехтливу бабку, на той кольоровий вогник, що грав на зеленому тлі. Бабка тріпотіла крильцятами, наче намагалась роздмухати своє барвисте сяйво, ось-ось, здається, вона вже мала зірватись, щоб летіти геть... як раптом клапоть лісової землі під ногами коня з оглушливим вибухом рвонувся вгору й по боках, розпадаючись груддям і посіченими стеблами рослин, і вже кінь у якомусь неправдоподібному твердому падінні тонув у вирві того вибуху, а разом із конем тонули й вони з Варкою, й хлопець у підсвідомому розпачливому бажанні намагався вхопитись чи за повітря, що несподівано стало тугим, чи вберегти дівчину від несподіванки, яку в ту коротку мить він не міг ні осмислити, ні осягнути, й останнім його відчуттям було відчуття свіжого духу лісової землі, такої пахкої й такої жорсткої...

Барвисту бабку вибуховою хвилею відкинуло на гілля горішини, бабка прилипла до листя, далі тріпнула крильцятами — й вільно полетіла. її кольорове летіння струмувало в ласкавому лісовому повітрі, що пахло гаром, ось бабка припала до жовтого сердечка білопелюсткової ромашки, потім від ромашки те барвисте пурхання пострумувало, як видима мелодія, до стебла синіх дзвоників, і від повіву її напівпрозорих крильцят дзвоники, мабуть, видзвонювали, тільки ж хіба розчуєш їхній дзвін у такій тиші,— у такій тиші, що раптом запанувала на весь світ...